

OPINIA PRAWNA

Przedmiot opinii: analiza zakresu i sposobu realizacji kontroli społecznej dotyczącej czynów zabronionych związanych z przeprowadzeniem głosowania w wyborach do Sejmu i Senatu oraz z ustaleniem jego wyników

Podstawa prawna:

- ustawa z dnia 6.06.1997r. Kodeks karny (Dz.U. 1997 Nr 88, poz. 553 ze zm.), dalej też: KK;
- ustawa z dnia 5.01.2011r. Kodeks wyborczy (Dz.U. 2011 Nr 21, poz. 112 z późn.zm.), dalej też: KWyb;
- ustawa z dnia 6.06.1997r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. 1997 Nr 89, poz. 555 z późn. zm.), dalej też: KPK

I. Czyny zabronione związane z przeprowadzeniem głosowania w wyborach do Sejmu i Senatu oraz z ustaleniem jego wyników – rodzaje, charakterystyka

Przepisy prawa przewidują szereg przepisów prawa karnego obejmujących czyny zabronione, które stosownie do przewidzianych w ich treści sankcjach, mają charakter przestępstw lub wykroczeń związanych z przeprowadzeniem głosowania w wyborach parlamentarnych oraz z ustaleniem jego wyników. Czyny takie mogą być kwalifikowane jako różnego rodzaju przestępstwa lub wykroczenia zawarte w wielu częściach KK i KW, np. podrabianie dokumentów, nadużycie uprawnień lub niedopełnienie obowiązków, zakłócanie porządku publicznego itd. Ustawodawca formułuje jednak szereg przepisów szczególnych karnych, które odnoszą się stricte do przeprowadzania wyborów, w tym organizacji i przebiegu głosowania oraz ustalenia jego wyników. Zawarte są one w Rozdziale XXXI „Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum” KK, oraz w Dziale IX „Przepisy karne” KWyb. Strona podmiotowa obejmuje przy tym zarówno osoby, które uczestniczą w organizacji głosowania oraz ustalania jego wyników, przede wszystkim członków komisji wyborczych, jak również osoby trzecie, w tym wyborców.

Kodeks karny w Rozdziale XXXI formułuje w szczególności następujące przestępstwa,

które odnoszą się do przeprowadzenia głosowania i ustalenia jego wyników:

- 1) używanie podstępnie celem nieprawidłowego sporządzenia protokołów lub innych dokumentów wyborczych (art. 248 pkt 1 KK);
- 2) niszczenie, uszkodzenie, ukrywanie lub podrabianie protokołów lub innych dokumentów wyborczych (art. 248 pkt 3 KK);
- 3) nadużycia lub dopuszczanie do nich przy przyjmowaniu lub obliczaniu głosów (art. 248 pkt 4 KK);
- 4) odstępowanie innej osobie przed zakończeniem głosowania niewykorzystanej karty do głosowania lub pozyskiwanie takiej karty od innej osoby w celu wykorzystania w głosowaniu (art. 248 pkt 5 KK);
- 5) bezprawne przeszkadzanie w swobodnym wykonywaniu prawa do głosowania lub samym głosowaniu, jak również w sporządzaniu protokołów lub innych dokumentów wyborczych (art. 249 pkt 2-3 KK);
- 6) bezprawne wywieranie wpływu na sposób głosowania osoby uprawnionej albo zmuszanie jej do głosowania lub powstrzymania się od niego (art. 250 KK);
- 7) przyjmowanie przez uprawnionego do głosowania korzyści majątkowej lub osobistej albo żądanie takiej korzyści za głosowanie w określony sposób (art. 250a § 1 KK);
- 8) udzielanie korzyści majątkowej lub osobistej osobie uprawnionej do głosowania, aby ją skłonić do głosowania w określony sposób lub za takie głosowanie (art. 250a § 2 KK);
- 9) zapoznawanie się z treścią głosu wbrew woli głosującego i z naruszeniem przepisów o tajności głosowania (art. 251 KK).

Przestępstwa powyższe zagrożone są karami do 3 lat pozbawienia wolności (pkt 1-4), karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5 (pkt 5-8) oraz kary grzywny, kary ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2 (pkt 9).

Z kolei Kodeks wyborczy w Dziale IX penalizuje w przedmiotowym zakresie następujące czyny zabronione:

- 1) wnoszenie w dniu wyborów karty do głosowania poza lokal wyborczy, jak również przyjmowanie lub posiadanie takiej karty poza lokalem wyborczym przez osobę nieuprawnioną (art. 497a KWyb);

- 2) podawanie w okresie od zakończenia kampanii wyborczej aż do zakończenia głosowania do publicznej wiadomości wyników przedwyborczych badań (sondaży) opinii publicznej dotyczących przewidywanych zachowań wyborczych lub wyników wyborów, jak również wyników sondaży przeprowadzonych w dniu głosowania (art. 500 KWyb);
- 3) uczestniczenie przez wyborcę więcej niż jeden raz w głosowaniu w tych samych wyborach (art. 513 KWyb)
- 4) przeszkadzanie (przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem) osobom uprawnionym w ich czynnościach polegających na monitorowaniu lub dokumentowaniu procedur wyborczych (art. 513c KWyb);
- 5) prowadzenie w związku z przeprowadzanymi wyborami agitacji wyborczej w okresie od zakończenia kampanii wyborczej (tj. od 24 godzin przed dniem głosowania do godz. 21 w dniu głosowania, ewentualnie do godziny późniejszego zakończenia w przypadku wydłużenia) aż do zakończenia głosowania (art. 498 KWyb);

Czyny powyższe stanowią przestępstwa zagrożone karami grzywny, ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności do lat 2 (pkt 1, 3, 4), karą grzywny od 500 tys. zł do 1 mln zł (pkt 2), bądź wykroczenie zagrożone karą grzywny (pkt 5). Zauważyć ponadto należy, iż prowadzenie agitacji niezależnie od okresu, stanowić może przestępstwo w przypadku agitacji wyborczej obejmującej naruszające przepisy Kodeksu wyborczego: gry losowe lub loterie (art. 501 KWyb), czy też podawanie lub dostarczanie alkoholu (art. 502 KWyb).

II. Kontrola społeczna związana z przeprowadzeniem głosowania w wyborach do Sejmu i Senatu oraz z ustaleniem jego wyników

Kontrola zgodności z prawem przeprowadzenia głosowania realizowana jest zarówno przez organy przewidziane przepisami prawa wyborczego, jak również przez organizacje społeczne i obywateli. Zgodnie bowiem z art. 304 Kodeksu postępowania karnego każdy, dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuratora lub Policję. Można dokonać tego osobiście, jednak ze względów praktycznych, umożliwiających natychmiastową weryfikację okoliczności zdarzenia, zabezpieczenie dowodów i skuteczną reakcję organów ścigania, adresatem

zgłoszenia nieprawidłowości może być obwodowa komisja wyborcza, a w szczególności jej przewodniczący. Zgodnie z art. 185 pkt. 2 Kodeksu wyborczego do zadań obwodowej komisji wyborczej należy bowiem m.in. czuwanie w dniu wyborów nad przestrzeganiem prawa wyborczego w miejscu i czasie głosowania. Z kolei art. 49 § 1-3 nakłada na przewodniczącego tej komisji obowiązek czuwania nad zapewnieniem tajności głosowania oraz utrzymaniem porządku i spokoju w czasie głosowania oraz wyposaża go w uprawnienie do: a) zażądania opuszczenia lokalu wyborczego przez osoby naruszające porządek i spokój; b) zwrócenia się do komendanta właściwego miejscowo komisariatu Policji, który na żądanie przewodniczącego komisji obowiązany jest zapewnić konieczną pomoc. Z przepisów powyższych wynika zatem ogólna właściwość obwodowej komisji wyborczej i jej przewodniczącego – nie tylko w zakresie czynów zabronionych w rozumieniu prawa karnego, lecz wszelkich nieprawidłowości, uwag i zastrzeżeń dotyczących zdarzeń mających miejsce w lokalu wyborczym. Wszelkie uwagi można ponadto zgłaszać u wykonujących swoje obowiązki przy danej komisji obwodowej, mężom zaufania (z uwagi na ich uprawnienia wynikające z art. 103b KWyb) oraz obserwatorom społecznym wyznaczonym przez stowarzyszenia i fundacje na podstawie art. 103c KWyb.

W przypadku zastrzeżeń dotyczących działania obwodowej komisji wyborczej wszelkie nieprawidłowości zgłaszane być zaś powinny do okręgowej komisji wyborczej, do której zadań należy m.in.:

- 1) sprawowanie nadzoru nad przestrzeganiem prawa wyborczego przez odpowiednio rejonowe i obwodowe komisje wyborcze (art. 172 § pkt 1 KWyb);
- 2) rozpatrywanie skarg na działalność odpowiednio rejonowych lub obwodowych komisji wyborczych (art. 172 § pkt 1 KWyb).

Podjęte ze strony komisji obwodowej środki zależne będą od rodzaju zgłaszanych nieprawidłowości czy naruszeń prawa, od bezpośredniej interwencji u przewodniczącego komisji obwodowej, przez zwrócenie się do komisji obwodowej drogą pisemną, po dokonanie procesowego zawiadomienia organów ścigania przypadku czynu o charakterze przestępstwa lub wykroczenia.

Zgłoszenie nieprawidłowości - w zależności od ich charakteru – można również przekazać Komisarzowi wyborczemu, jako pełnomocnikowi Państwowej Komisji Wyborczej

(PKW), do którego uprawnień należy uchylanie uchwał komisji obwodowych sprzecznych z prawem lub wytycznymi PKW. Zawiadomienia o nieprawidłowościach dokonywane również być mogą w delegaturach Krajowego Biura Wyborczego (KBW), stanowiącego aparat urzędniczy obsługujący PKW i inne organy wyborcze. Komisarze wyborczy i delegatury KBW działają na obszarze województw lub ich części, np. w województwie pomorskim – w Gdańsku i Słupsku.

Reasumując, adresatami zawiadomień dotyczących nieprawidłowości dotyczących przeprowadzanego głosowania oraz obliczania jego wyników powinny być:

- 1) obwodowa komisja wyborcza i jej przewodniczący – w zakresie wszelkich uwag i nieprawidłowości, w tym o charakterze czynów zabronionych;
- 2) Policja – w zakresie czynów noszących znamiona przestępstw lub wykroczeń;
- 3) okręgowe komisje wyborcze, względnie komisarze wyborczy i delegatury KBW – w zakresie zastrzeżeń do sposobu działania obwodowych komisji wyborczych i zdarzeń o charakterze wykraczającym pojedyncze komisje obwodowe.

Miejsce i data wydania: Gdańsk, 7.10.2023

Autor: adw. Piotr Zwara